

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.10.65](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.10.65)

УДК 657.422

О. П. Зоря,
к. с. н., доцент, доцент кафедри облік і оподаткування,
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID: 0000-0001-6247-0145
А. А. Макаренко,
магістрантка, Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID: 0000-0002-6528-8960

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ З КЛІЄНТАМИ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

О. Zorya
Ph.D. in Sociology, Associate Professor of Accounting and Taxation chair
National University "Zaporozhye Polytechnic"
A. Makarenko
6th year master student, National University "Zaporozhye Polytechnic"

IMPROVEMENT OF ACCOUNTING OF CASH OPERATIONS WITH CLIENTS BANKING AGENCY

У статті розглянуто поняття щодо визначення касових операцій банківської установи, згідно із Постановою Правління НБУ «Інструкцією про ведення касових операцій банками в Україні», що здійснюється відповідно до законодавства України, з метою відображення їх у фінансовій звітності. Порядок здійснення банками касових операцій з клієнтами визначається законодавством України з питань регулювання готівкових розрахунків в Україні та валютного регулювання. Розглянуто операції з приймання від клієнтів та видачі клієнтам готівки в національній та іноземній валютах через каси банків України, які відображаються в бухгалтерському обліку на підставі відповідних прибуткових та видаткових касових документів, визначених нормативно-правовими актами Національного банку, що регулюють порядок ведення касових операцій у банках України. Наведено: документи, які належать до касових документів та оформляються банками (філіями, відділеннями) згідно з касовими операціями; перелік обов'язкових реквізитів касових документів, форма і зміст яких устанавлюється нормативно-правовими актами Національного банку. З метою удосконалення порядку бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами в банках України НБУ затверджено зміни до Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України, згідно з цим наведено: порядок бухгалтерського обліку операцій з приймання готівки в національній та іноземній валютах від клієнтів через каси банків України; порядок бухгалтерського обліку операцій з видачі клієнтам готівки в національній та іноземній валютах з кас банків; порядок бухгалтерського обліку операцій з обміну готівкової іноземної валюти; порядок бухгалтерського обліку сплати комісійної винагороди за здійснення операції з обміну готівкової іноземної валюти.

Отже, розглянуто зміни до порядку бухгалтерського обліку операцій з приймання від клієнтів та видачі клієнтам готівки в національній та іноземній валютах через каси банків України, з метою удосконалення управління готівковими коштами, яке ґрунтується на

даних обліку через організацію і контроль за рухом грошових потоків, а також запасів грошових активів із точки зору ефективності платежів і оптимального забезпечення операційної діяльності банку фінансовими ресурсами.

The article deals with the concept of determining the cash operations of a banking institution, in accordance with the Resolution of the NBU Board "Instruction on conducting cash transactions by banks in Ukraine", which is carried out in accordance with the legislation of Ukraine, in order to reflect them in the financial statements. The procedure for conducting cash transactions with customers by banks is determined by the legislation of Ukraine on the regulation of cash settlements in Ukraine and currency regulation. The operations of accepting from clients and issuing to clients of cash in national and foreign currencies through the cash desks of banks of Ukraine, which are reflected in the accounting on the basis of the relevant income and expenditure cash documents, determined by the regulatory acts of the National Bank governing the procedure of conducting cash transactions Of Ukraine. The following are: documents that belong to the cash documents and are issued by banks (branches, branches) in accordance with the cash transactions; a list of obligatory requisites of the cash documents, the form and content of which are established by the regulatory acts of the National Bank. In order to improve the order of accounting of transactions with cash in banks of Ukraine, the NBU approved changes to the Instruction on accounting of transactions with cash and banking metals in banks of Ukraine, according to this the following: the order of accounting of operations on taking cash and in national currency clients through the cash desks of Ukrainian banks; the order of accounting of operations on issuing to clients of cash in national and foreign currencies from cash desks of banks; the procedure for accounting for foreign currency cash exchange transactions; the order of accounting for the payment of the commission for the transaction on cash foreign currency exchange.

Therefore, changes to the accounting procedure of transactions on accepting from clients and issuing to clients of cash in national and foreign currencies through the cash desks of banks of Ukraine are considered in order to improve cash management based on accounting data through the organization and control over cash flow, and reserves of cash assets in terms of payment efficiency and optimal provision of the bank's operating activities with financial resources.

Ключові слова: банк; готівка; іноземна валюта; касові документи; касові операції; комісійний дохід; національна валюта; організація обліку.

Key words: bank; cash; foreign currency; cash documents; cash transactions; commission income; national currency; accounting organization.

Постановка проблеми. В сучасних умовах касові операції посідають особливе місце в банківській діяльності, а також відіграють важливу роль у забезпеченні успішного перебігу економічних процесів на мікро- та макrorівні. Такі операції тісно пов'язані з усіма іншими банківськими операціями. Будь-яка банківська операція чи пасивна, чи активна супроводжується здійсненням платежу, тобто касовим обслуговуванням відповідного клієнта. Банківські операції щодо касового обслуговування юридичних і фізичних осіб є першоосною існування будь-якої банківської установи. Оскільки саме з таких операцій починається співпраця та взаємодія з клієнтами. Саме тому, від того, наскільки якісно та ефективно банк може обслуговувати платіжний обіг клієнтів, залежатиме прийняття відповідних рішень щодо подальшої роботи у сфері операцій, які може запропонувати банк. За своїм характером такі касові операції, власне, є послугами і за них банківські установи стягують плату з клієнтів у вигляді комісійної винагороди, а не процента. Отримання таких доходів обходиться банкам відносно дешево і без значних ризиків для їх фінансового стану. Тому зростання обсягів касових операцій є надійним і вигідним способом збільшення доходів і підвищення рентабельності банківської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теорії, методології й організації обліку касових операцій досліджували вітчизняні науковці, серед яких: О.В. Васюренко, А.М. Герасимович, Л.М. Кіндрацька, Г.Г. Кірейцев, А.М. Мороз, М.І. Савлук, В.В. Сопко, М.Д. Алексеєнко, О.В. Крухмаль, В.Г. Швець, В.З. Бурчевський. Праці вказаних вище науковців забезпечили основу поглиблення теоретико-методичних засад обліку касових операцій в банківських установах. Високо оцінюючи вклад вітчизняних авторів, слід наголосити на об'єктивній необхідності подальшого поглиблення теоретичних досліджень і практичних розробок, щодо удосконалення обліку касових операцій банківської установи.

Формулювання цілей статті. Метою статті є удосконалення обліку касових операцій з клієнтами банківської установи.

Виклад основного матеріалу. Касові операції - операції з видачі готівки, її приймання, обміну не придатних до обігу банкнот (монет) та виведених з обігу на придатні до обігу банкноти (монети), банкнот на монети, монет на банкноти, банкнот (монет) одного номіналу на банкноти (монети) іншого номіналу, вилучення з обігу сумнівних банкнот (монет), валютно-обмінні операції та операції з банківськими металами, з пам'ятними та інвестиційними монетами, сувенірною та супутньою продукцією, а також операції з приймання на інкасо банкнот іноземної валюти та чеків в іноземній валюті, інших цінностей, які обліковуються на балансових та позабалансових рахунках. Організація бухгалтерського обліку касових операцій комерційних банків регламентується Постановою № 89 Правління НБУ від 11.09.20017 р. «Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України», Постановою Правління Національного банку України від 25.09.2018 № 103 «Інструкція про ведення касових операцій банками в Україні», Постановою № 495 Правління НБУ від 20.10.2004 р. «Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України» Постановою № 555 Правління НБУ від 17.11.2004 р., «Інструкція з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України», Постановою № 123 Правління НБУ від 08.04.2005 р., «Правила бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України» та іншими нормативними актами НБУ.

Порядок здійснення банками касових операцій з клієнтами визначається законодавством України з питань регулювання готівкових розрахунків в Україні та валютного регулювання.

Операції з приймання готівки в національній та іноземній валютах від клієнтів через каси банків України відображаються в бухгалтерському обліку на підставі відповідних прибуткових касових документів, визначених нормативно-правовими актами Національного банку, що регулюють порядок ведення касових операцій у банках України.

До касових документів, які оформляються банками (філіями, відділеннями) згідно з касовими операціями, належать документи наведені в таблиці 1.

**Таблиця 1.
Касові документи, які оформляються банками згідно з касовими операціями**

№ з/п	Касові документи
1	2
1	заява на переказ готівки
2	прибутково-видатковий касовий ордер
3	заява на видачу готівки
4	прибутковий касовий ордер
5	видатковий касовий ордер
6	грошовий чек
7	квитанція про прийняття на інкасо банкнот іноземних держав
8	квитанція про приймання до сплати на інкасо чеків у іноземній валюті, рахунки на сплату платежів, а також сліп, квитанція, чек банкомата, що формуються платіжними пристроями, документи для відправлення переказу готівки та отримання його в готівковій формі, установлені відповідною платіжною системою
9	заява про приймання/видачу банківських металів

Банк здійснює торгівлю валютними цінностями в готівковій формі (операції з купівлі, продажу, обміну банківських металів в операційних касах та/або валютно-обмінні операції) на підставі касових документів, форма і зміст яких установлюється нормативно-правовими актами Національного банку наведені в таблиці 2.

**Таблиця 2.
Обов'язкові реквізити касових документів**

№ з/п	Касові документи мають містити такі обов'язкові реквізити
1	2
1	найменування банку, який здійснює касову операцію
2	дату здійснення операції
3	зазначення платника та отримувача

4	суму касової операції
5	масу банківського металу (за операціями з банківськими металами)
6	призначення платежу
7	власноручні підписи або ЕП платника/отримувача
8	власноручний підпис або кваліфікований ЕП працівника банку (філії, відділення), уповноваженого здійснювати касову операцію
9	номер рахунку отримувача (у разі зарахування суми переказу на рахунок)
10	найменування і код банку отримувача (у разі зарахування суми переказу на рахунок)

Банк здійснює торгівлю валютними цінностями в готівковій формі (операції з купівлі, продажу, обміну банківських металів в операційних касах та/або валютно-обмінні операції) на підставі касових документів

З метою удосконалення порядку бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами в банках України, НБУ затверджено зміни до Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України (Постанова № 85 Правління НБУ від 27.06.2019 р.).

Розглянемо, порядок бухгалтерського обліку операцій з приймання готівки в національній та іноземній валютах від клієнтів через каси банків України, наведено в таблиці 3.

Таблиця 3.

Порядок бухгалтерського обліку операцій з приймання готівки в національній та іноземній валютах від клієнтів через каси банків України

№ з/п	Дебет	Кредит	Примітка
1	2	3	4
1	1001, 1002	2520, 2530, 2600, 2650	приймання готівки від юридичних осіб для зарахування на власні поточні рахунки
2	1001, 1002	2603	приймання готівки для зарахування на розподільчі рахунки в іноземній валюті у випадках, передбачених законодавством України
3	1001, 1002	2620, 2630	приймання готівки від фізичних осіб для зарахування на поточні, вкладні (деPOSITні) рахунки
4	1001, 1002	2520, 2530, 2600, 2620, 2650, 2902	приймання готівки від фізичних та юридичних осіб для зарахування на рахунки інших юридичних та фізичних осіб
5	1001, 1002	2902, 2909	приймання готівки в національній валюті від фізичних та юридичних осіб та готівки в іноземній валюті від фізичних осіб для здійснення переказу без відкриття рахунку та виплати переказу отримувачу готівкою
6	1001, 1002	6510	отримані комісійні за послуги банку, що сплачені готівкою

Операції з видачі клієнтам готівки в національній та іноземній валютах з кас банків відображаються в бухгалтерському обліку на підставі відповідних видаткових документів, визначених нормативно-правовими актами Національного банку, що регулюють порядок ведення касових операцій у банках України, наведено в таблиці 4.

Таблиця 4.

Порядок бухгалтерського обліку операцій з видачі клієнтам готівки в національній та іноземній валютах з кас банків

№ з/п	Дебет	Кредит	Примітка
1	2	3	4
1	2520, 2530, 2600, 2650	1001, 1002	видача готівки юридичним особам, їх відокремленим підрозділам, а також підприємцям з їх поточних та інших рахунків
2	2603	1001, 1002	видача готівки фізичним особам з поточних, вкладних (деPOSITних) рахунків
3	2570, 2571	1001, 1002	виплата готівки бюджетній організації за грошовим чеком
4	2902, 2909	1001, 1002	видача переказу клієнту без відкриття рахунку в банку

Операції з обміну готівкової іноземної валюти відображаються в бухгалтерському обліку такими бухгалтерськими проводками, наведено в таблиці 5.

Таблиця 5.
Порядок бухгалтерського обліку операцій з обміну готівкової іноземної валюти

№ з/п	Дебет	Кредит	Примітка
1	2	3	4
1	1001, 1002, 1003, 1004	3800	на суму купленої іноземної валюти
2	3800	1001, 1002, 1003, 1004	на суму проданої іноземної валюти
3	3801	3801	на суму вартості купленої іноземної валюти за офіційним курсом гривні до іноземних валют: аналітичний рахунок з обліку гривневого еквівалента купленої іноземної валюти; аналітичний рахунок з обліку гривневого еквівалента проданої іноземної валюти

Сплата комісійної винагороди за здійснення операції з обміну готівкової іноземної валюти відображається в бухгалтерському обліку такими бухгалтерськими проводками, наведено в таблиці 6.

Таблиця 6.
Порядок бухгалтерського обліку сплати комісійної винагороди за здійснення операції з обміну готівкової іноземної валюти

№ з/п	Дебет	Кредит	Примітка
1	2	3	4
1	1001,1002, 1003,1004	6514	на суму комісійної винагороди

Отже, розглянуто зміни до порядку бухгалтерського обліку операцій з приймання від клієнтів та видачі клієнтам готівки в національній та іноземній валютах через каси банків України, з метою удосконалення управління готівковими коштами, яке ґрунтується на даних обліку через організацію і контроль за рухом грошових потоків, а також запасів грошових активів із точки зору ефективності платежів і оптимального забезпечення операційної діяльності банку фінансовими ресурсами.

Список літератури.

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (Постанова Правління Національного банку України № 89 від 11.09.2017 р. (Редакція від 02.02.2019 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/-v0089500-17>
2. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України (Постанова Правління НБУ № 555 від 17.11.2004 р. (Редакція від 01.01.2014 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z1511-04>. 01.01.2014
3. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України (Постанова Правління НБУ № 495 від 20.10.2004 р. (Редакція від 02.07.2019 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1425-04>.
4. Інструкція про ведення касових операцій банками в Україні: Постанова Правління НБУ № 103 від 25.09.2018 р. (Редакція від 01.09.2019 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0103500-18>.
5. Інструкція про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України: Постанова Правління НБУ від 12 грудня 2002 року № 502 (Редакція від 07.02.2019 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0021-03/ed20171013>.
6. Правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України: Постанова Правління НБУ № 17 від 27.02.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua> .
7. Варцаба В.І., Машіко К.С. Облік у банках (у таблицях і схемах) : Навч. посібник. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2016. – 184 с.
8. Міщенко В. І. Банківські операції [Текст]: підручник / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська, О. Г. Корнєва. – 2-е вид. – К. : Знання, 2007. – 796 с.

References.

1. National Bank of Ukraine (2017), “Instruction on the application of the Bank of Accounts Plan of Banks of Ukraine”, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/go/-v0089500-17> (Accessed 25 Sept 2019).
2. National Bank of Ukraine (2004), “Instruction on accounting of operations in foreign currency and precious metals in banks of Ukraine”, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z1511-04>. 01.01.2014 (Accessed 25 Sept 2019).
3. National Bank of Ukraine (2004), “Accounting instruction for cash and banking transactions with banks in

Ukraine”, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1425-04> (Accessed 25 Sept 2019).

4. National Bank of Ukraine (2018), “Instruction on conducting cash transactions by banks in Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0103500-18> (Accessed 25 Sept 2019).

5. National Bank of Ukraine (2002), “Instruction on the procedure for organizing and conducting currency exchange operations in Ukraine”, available at: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0021-03/ed20171013 (Accessed 25 Sept 2019).

6. National Bank of Ukraine (2018), “Rules of accounting of income and expenses of banks of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua> (Accessed 25 Sept 2019).

7. Vartsaba, V.I. and Mashiko, K.S. (2016), *Oblik u bankakh (u tablytsiakh i skhemakh)* [Accounting in banks (in tables and charts)], Vydavnytstvo UzhNU «Hoverla», Uzhhorod, Ukraine.

8. Mischenko, V. I. Slav'ians'ka, N. H. and Kornieva, O. H. (2007), *Bankivs'ki operatsii* [Banking operations], Znannia, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2019 р.